

Spis treści

Wprowadzenie	9
Rozdział 1	
Co i jak bada psychologia rozwoju?	14
1.1. Zmiany społeczne oraz ich skutki dla rozwoju indywidualnego – obszary zapotrzebowania na badania psychologii rozwoju	15
1.2. Status teorii i perspektywy badawcze	21
1.3. Różnorodność sposobów opisywania i wyjaśniania rozwoju człowieka	25
1.4. Nowe podejście w psychologii rozwoju	30
1.5. Zadania psychologii rozwoju	33
1.5.1. Zadania niespecyficzne	34
1.5.2. Zadania specyficzne	35
Rozdział 2	
Zmiana a rozwój	38
2.1. Pojęcie rozwoju	38
2.2. Rodzaje zmian rozwojowych	43
2.2.1. Zmiany ilościowe i zmiany jakościowe	44
2.2.2. Zmiany uniwersalne, wspólne i indywidualne	52
2.2.3. Zmiany punktualne i niepunktualne	55
2.2.4. Zmiany wynikające z wewnętrznej logiki rozwoju i będące efektem nagłych wydarzeń życiowych	57
2.3. Dynamika zmian rozwojowych	62
2.3.1. Podstawowe procesy determinujące zmianę rozwojową: dojrzewanie i uczenie się	62
2.3.2. Ciężkość versus nieciężkość rozwoju	66
2.3.3. Okresy krytyczne i sensytywne w rozwoju	69
2.4. Interakcje czynników rozwoju	72
2.4.1. Zróżnicowanie podejść interakcyjnych do ujmowania czynników rozwoju	72
2.4.2. Wewnętrzne modele doświadczenia a interakcja czynników rozwoju	73
2.5. Etapy rozwoju i zadania rozwojowe	76
2.5.1. Kryteria podziału życia człowieka na etapy	77
2.5.2. Zadania rozwojowe jako narzędzie opisywania zmian rozwojowych na różnych etapach życia	80
2.5.3. Zadanie rozwojowe a kryzys rozwojowy	86
2.5.4. Przyjęta koncepcja wyodrębniania etapów w procesie rozwoju	88

Rozdział 3

Badania nad procesem i efektami rozwoju	97
3.1. Podejścia badawcze w psychologii rozwoju	97
3.2. Problemy badawcze psychologii rozwoju	99
3.2.1. Operacjonalizacja badanego zjawiska	100
3.2.2. Operacjonalizacja pojęcia zmiany rozwojowej	101
3.2.3. Konstrukcja modelu czynników istotnych dla badanego zjawiska	105
3.3. Strategie prowadzenia badań	106
3.3.1. Badania diachroniczne i synchroniczno-funkcjonalne	107
3.3.2. Badania eksperymentalne i typu ex post facto	107
3.3.3. Badania kontrolujące wpływ wieku i przynależności do grupy pokoleniowej	109
3.3.4. Porównanie strategii prowadzenia badań	115
3.3.5. Tworzenie próby badawczej i metody zbierania danych	120

Rozdział 4

Rozwój w okresie prenatalnym i niemowlęcym	123
4.1. Struktura I ery rozwoju i znaczenie poszczególnych etapów	124
4.1.1. Okres prenatalny	125
4.1.2. Okres noworodkowy	126
4.1.3. Okres niemowlęcy	127
4.2. Rozwój fizyczny i umiejętności motoryczne	127
4.2.1. Rozwój układu nerwowego	129
4.2.2. Rozwój percepcyjny	130
4.2.3. Rozwój motoryczny	132
4.3. Rozwój procesów poznawczych	135
4.3.1. Inteligencja sensomotoryczna	137
4.3.2. Stałość przedmiotu	139
4.3.3. Komunikowanie się i rozwój mowy	141
4.4. Rozwój społeczny i rozwój osobowości	143
4.4.1. Pierwszy komponent zdrowej osobowości: poczucie podstawowej ufności	145
4.4.2. Relacja przywiązania	147
4.5. Zagrożenia dla rozwoju dziecka w I erze	155
4.6. Efekty rozwojowe – z czym dziecko kończy I erę rozwoju i do czego jest gotowe w erze II	159

Rozdział 5

Rozwój w okresie dzieciństwa	161
5.1. Struktura II ery rozwoju i znaczenie poszczególnych etapów	162
5.1.1. Wczesne dzieciństwo – wiek poniemowlęcy	163
5.1.2. Środkowe dzieciństwo – wiek przedszkolny	164
5.1.3. Późne dzieciństwo – wiek szkolny	164
5.2. Rozwój fizyczny i umiejętności motoryczne	165
5.3. Rozwój procesów psychicznych	167

5.3.1. Rozwój poznawczy – od stadium przedoperacyjnego do stadium operacji konkretnych	169
5.3.2. Rozwój pamięci i strategii zapamiętywania	177
5.3.3. Rozwój moralny – od moralności heteronomicznej do moralności autonomicznej	180
5.3.4. Komunikowanie się i rozwój mowy	185
5.4. Zabawa i nauka	192
5.4.1. Od zabawy na serio do zabawy na niby	192
5.4.2. Od uczenia się spontanicznego do uczenia się pod kierunkiem	198
5.5. Rozwój społeczny i rozwój osobowości	203
5.5.1. Nowe komponenty zdrowej osobowości: autonomia – inicjatywa – kompetencja	205
5.5.2. Style wychowania a kształtowanie się osobowości dziecka	209
5.5.3. Kształtowanie się samooceny	214
5.5.4. Kształtowanie się gotowości szkolnej	219
5.5.5. Rozwój społeczny – relacje z dorosłymi i z rówieśnikami	227
5.6. Przebieg i skutki kryzysów w rozwoju dziecka	239
5.6.1. Kryzys trzeciego roku życia	240
5.6.2. Kryzys szóstego, siódmego roku życia	242
5.7. Efekty rozwojowe – z czym dziecko kończy II erę rozwoju i do czego jest gotowe w erze III	244

Rozdział 6

Rozwój w okresie dorastania	245
6.1. Istota III ery rozwoju	246
6.2. Zadania okresu adolescencji	249
6.3. Społeczne środowiska rozwoju w okresie adolescencji	250
6.4. Zmiany w sferze biologicznej, psychicznej i społecznej	253
6.4.1. Zmiany biologiczne (soma)	253
6.4.2. Zmiany psychiczne (psyche)	257
6.4.3. Zmiany społeczne (polis)	259
6.5. Istota kryzysu adolescencyjnego	264
6.6. Kształtowanie się tożsamości	265
6.6.1. Etapy powstawania tożsamości według koncepcji Jamesa Marcii	265
6.6.2. Stabilność czy zmienność statusów tożsamości	267
6.6.3. Zróżnicowanie form tożsamości w okresie dorastania	274
6.6.4. Weryfikacja dwuetapowego modelu kształtowania się tożsamości	276
6.7. Tożsamość negatywna i jej znaczenie w procesie rozwoju	280
6.8. Zaburzenia rozwoju w okresie dorastania	285
6.8.1. Zaburzenia łaknienia	285
6.8.2. Depresja młodzieńcza	289
6.8.3. Uzależnienie od alkoholu i narkotyków	292
6.9. Źródła i istota wsparcia udzielanego nastolatkom	294
6.10. Efekty rozwojowe – z czym dorastający kończy III erę rozwoju i do czego jest gotowy w erze IV	295

Rozdział 7

Rozwój w okresie dorosłości	297
7.1. Istota IV ery rozwoju	298
7.2. Podział okresu dorosłości na etapy i zadania z nimi związane	299
7.2.1. Wczesna faza dorosłości	300
7.2.2. Środkowa faza dorosłości	303
7.2.3. Późna faza dorosłości	305
7.3. Rozwiązanie kryzysu okresu adolescencji a proces wchodzenia w dorosłość	307
7.4. Zmiany okresu dorosłości	309
7.4.1. Zmiany biologiczne i ich źródła	310
7.4.2. Zmiany psychiczne i ich źródła	315
7.4.3. Zmiany relacji społecznych i ich źródła	317
7.5. Kryzysy dorosłości i ich źródła	319
7.5.1. Kryzys intymność versus izolacja	320
7.5.2. Kryzys generatywność versus stagnacja	320
7.5.3. Kryzys środka życia	321
7.5.4. Kryzys integralność versus rozpacz	322
7.6. Od debutanta do mistrza – o uczeniu się roli osoby dorosłej	323
7.7. Ewolucja roli pracownika w dorosłości	324
7.7.1. Wybór zawodu i znaczenie pracy	325
7.7.2. Rozwój ścieżki kariery zawodowej	326
7.7.3. Podstawowe problemy związane z pracą	327
7.8. Życie rodzinne w okresie dorosłości	329
7.8.1. Typy związków między ludźmi a status tożsamości	329
7.8.2. Początki życia rodzinnego	331
7.8.3. Etapy rozwoju rodziny i sposoby realizowania ról małżeńskich	332
7.8.4. Zmiany w realizowaniu roli rodzica	333
7.8.5. Zamiana ról – dorośli jako opiekunowie rodziców	336
7.8.6. Nowe role dorosłych – dorośli jako babcie i dziadkowie	337
7.9. Wybrane problemy zdrowotne okresu dorosłości	341
7.10. Efekty rozwojowe ery IV	343
Zakończenie	345
O autorkach	349
Bibliografia	351
Indeks osobowy	373
Indeks rzeczowy	378